

AZ ONLINE KERESKEDELEM BÜNTETŐJOGI VÉDELME

AMBRUS ISTVÁN*^{id}

* Tanszékvezető egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Kriminológiai Tanszék; egyetemi docens Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Büntetőjogi Tanszék; egyetemi docens, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar; tudományos munkatárs, Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet.
Email: ambrus.istvan@ajk.elte.hu

Absztrakt

Az online kereskedelem számos olyan újfajta vásárlási szokást tett lehetővé, amelyek kapcsán új típusú visszaélési formák is felmerülhetnek. Ezekkel szemben a jogalkotónak szükséges felépnie, végső esetben akár a büntetőjog eszközeivel is. A hagyományos büntetőjogi keretek ugyanakkor nem feltétlenül tudják kezelni az ilyen eseteket. Így újragondolást igényelhetnek a bankkártyával, okostelefonnal, netbankkal kapcsolatos visszaélések büntetőjogi értékelésének lehetőségei. Főszabály szerint indokolt megkísérelni a korábbi megoldások alkalmazását, amennyiben ezek viszont nem kielégítőek, úgy új büntetőjogi válaszok adása válhat szükségesé. Jelen tanulmány ezen kérdésekre kíván választ keresni.

Kulcsszavak

bankkártya, büntetőjog, csalás, lopás

Abstract

Online commerce has enabled many new ways of shopping that may also give rise to new types of abuse. These need to be addressed by the legislator, including, if necessary, through criminal law. However, the traditional criminal law framework may not be able to deal with such cases. Thus, the possibilities for criminal law assessment of credit card, smartphone and netbank abuse may need to be reconsidered. As a general rule, it is appropriate to try to apply the previous solutions, but if these are not satisfactory, new criminal law responses may be necessary. This study seeks to answer these questions.

Keywords

credit card, criminal law, fraud, theft

Bevezetés

Napjainkra, a digitalizáció rohamos fejlődésére figyelemmel elmondható, hogy az állampolgárok vásárlási szokásai merőben megváltoztak az akár csak 10–15 évvel ezelőtti tapasztalathoz képest. Noha például a bankkártyák története ennél lényegesen hosszabb múltra tekint vissza, azok sokáig csupán (például ATM-es) készpénzfelvételre, nem pedig valamely áru, termék ellenértékének közvetlen formában történő kiegyenlítésére szolgáltak (Mezei & Tóth, 2017). Mára ugyanakkor mind gyakrabban használjuk azokat – avagy olyan, még modernebb változataikat, mint az ún. Card-not-present megoldások – akár „tisztán” online térben történő vásárlásra, akár olyan „hibrid” online formában, ahol a vásárló személyesen jelen van ugyan az áruházban, de a fizetésre már az említett eszközökkel kerül sor. Ezen, relatíve új eszközök felhasználása, ahogy az egy-egy új technológia megjelenésekor lenni szokott, értelemszerűen magával hozta a kapcsolódó visszaéléseket is, amelyek – azok társadalomra veszélyességének mértékétől függően – büntetőjogi válaszreakciót is igényelhetnek.¹

Jelen tanulmányban az online kereskedelem elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt releváns büntetőjogi – mint a jogrendszer ultima ratio területe² – kérdéseit járom körbe. Rövid történeti áttekintést követően kísérletet teszek az online kereskedelem körébe eső magatartások büntetőjogi fókuszú klasszifikációjára, majd ezt követően a vonatkozó szakirodalom és joggyakorlat alapulvételével elemzem azokat a hazai bűncselekményi tényállásokat, amelyek az online kereskedelem körében legtipikusabban felmerülhetnek. Mint látni fogjuk, az online kereskedelem tágabb értelemben számos alcsoportba lesz büntetőjogi szemüvegen keresztül megközelíthető; magát a büntetőjogot ugyanakkor ezen írásban csak szűk értelemben használom, azalatt tehát csakis a büntető anyagi jogot értem, a büntetőeljárás és büntetés-végrehajtási jogot nem, ennek megfelelően utóbbi két jogterület kérdéseivel részletesen nem foglalkozom. Egy rövid áttekintés érdekében ugyanakkor rámutatok a tágabb értelemben vett büntetőjog szempontjából jelentős problémákra is.³

1. Történeti áttekintés

A „kerkedelem” A magyar nyelv értelmező szótára szerint „[A] gazdaságnak az az ága, amely az áruk adásvételével, a termelőtől a fogyasztóig juttatásával foglalkozik” (Bárczi & Ország, 1959–1962). Az első hazai, modernebb törvényi szabályozást a „kerkedő” fogalmáról pedig az 1875. évi XXXVII. törvénycikk (kereskedelmi törvény) 3. §-a tartalmazta, amely szerint „[k]ereskedőnek [...] az tekintendő, ki saját nevében kereskedelmi ügyletekkel iparszerűleg foglalkozik”.⁴ Az *online* kereskedelmet – az internet és egyéb közvetítő eszközök előtti idő-

¹ Monografikus formában részletesen lásd: Ambrus (2021).

² Noha megalapozott Nagy Ferenc azon véleménye, amely szerint a büntetőjog ultima ratio jellege az utóbbi évtizedekben meglehetősen erodálódott (Nagy, 2013, 126).

³ A tágabb értelemben vett (objektív) büntetőjog csoportosítási lehetőségeihez lásd: Gellér & Ambrus (2019, 17–18). Korábban hasonlóan, de az objektív és szubjektív értelemben vett büntetőjog közötti distinkciót nem használva: Nagy (2008, 17).

⁴ Az iparszerűség kategóriáját, mai szemmel talán érdekes módon, ekkoriban még büntetőjogi kategóriaként is figyelembe vették, elhatárolva az üzletszerű és a szokásszerű bűnelkövetéstől (Finkey, 1895).

szakban természetszerűleg – az *offline*-nak tekinthető árucseré⁵ előzte meg.⁶ Megemlíthető ugyanakkor, hogy – bár igen közvetetten, de – az online kereskedelem távoli *előképének* tekinthető a távollévő felek közötti jogügylet (*inter absentes*), amely kategóriának szabályozási igénye már a római jogban megjelent (Pecze, 2000), amely végeredményben, a technológiai fejlődéssel, magával hozhatta az online kereskedelem kialakulását. Ezen fejlődés pedig már a 20. század elején megindult, amelyet jól fémjелеz, hogy már 1911-ben publikáltak olyan tanulmányt, amely a *telefon útján közölt ajánlat* kapcsán tette vita tárgyává, hogy azt jelenlévők vagy távollévők közöttinek indokolt-e tekinteni (Wittmann, 1911).

Rátérve a büntetőjogi vonatkozások kiindulópontjára: természetesen az online kereskedelem is az általában véve vett kereskedelem egy válfaja, így büntetőjogi értelemben elsősorban a vagyoni elleni bűncselekmények [a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) XXXVI. Fejezete], illetve – értékhatártól, valamint valamely minősítő körülmény meglététől vagy hiányától függően – tulajdon elleni szabálysértések [a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (a továbbiakban: Szabs. tv.) 177. §] megvalósulása jöhet szóba e vonatkozásban is. Ugyanakkor, mint látni fogjuk, esetenként a Btk. más fejezetében szabályozott bűncselekményi kör megállapítása is szóba jöhet az elektronikus hálózat útján lebonyolított adásvételek viszonylatában.

Ami a kapcsolódó tényállások jogtörténeti aspektusait illeti, a vagyoni elleni támadások/sérelmek jelensége lényegében egyidős a vagyoni és a tulajdon kategóriáival, és ebből fakadóan már a római jog nevesítette azokat. Marton Géza megállapítása szerint ugyanakkor az ide tartozó deliktumokat ekkoriban még mindössze néhány bűncselekményben foglalták össze: „furtum, damnum, iniuria, metus, dolus, fraus creditorum” (Marton, 1915, 418).

Az első magyar büntetőtörvények – így az 1878. évi V. tc. (a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről, a továbbiakban: Csemegi-kódex), illetve az 1879. évi XL. tc. (a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról, a továbbiakban: Kbt.) – már részletesen szabályozták az ide tartozó tényállásokat. Az e cselekmények *genus proximú*val kapcsolatos elnevezésbeli bizonytalanságot jelezhetette ugyanakkor, hogy a Csemegi-kódex maga a jogi tárgy szerinti besorolást a Különös Rész e fejezeteiben mellőzte, és mindössze az ide sorolt deliktumok nevével határozta meg az egyes fejezetek címét (pl. XXVI. Fejezet – A lopás, XXIX. Fejezet – A jogtalan elsajátítás, XXXI. Fejezet – A csalás, stb.). Egy helyen azonban, a Csemegi-kódex 113. § 2. mondatában kifejezésre jutott, hogy „vagyoni ellen irányzott büntettek és vétségek” megnevezéssel illethetőek az ide tartozó tényállások, a közös főfogalom tehát a *vagyon* kategóriája lehet. Ezzel szemben a Kbt. X. Fejezete „A tulajdon elleni kihágások” szabályozását tartalmazta, a középpontba tehát a *tulajdont* állította. A korabeli jogirodalom ugyanakkor közös megnevezésként alapvetően a „vagyoni elleni” kitélt preferálta,⁷ és bár a vagyoni és tulajdon közötti törvényi szóhasználati különbségtétel a kihágások (jelentős részének) 1950-es évekbeli

⁵ A „kereskedelem”, illetve az „árucseré” ugyan szinonim fogalmak, az ugyanakkor megjegyzendő, hogy ezek polgári jogi értelemben csupán többnyire, nem feltétlenül esnek egybe a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 6:215. §-a szerinti adásvételi szerződéssel. Lehet szó ugyanis egyebek mellett bizományi szerződésről (Ptk. 6:281. §), lízingszerződésről (Ptk. 6:409. §) is stb.

⁶ A régmúlt történeti áttekintéséhez lásd: Matlekovits (1873) és Stirling (1899).

⁷ A Csemegi-kódex elfogadása körüli vitából lásd pl.: Illés (1876) és Csemegi (1876). A későbbi monográfiák körében: Angyal (1933, 17). Ezzel szemben elvileg tulajdon elleni büntettnek tekintette a lopást Heil (1900, 22). Álláspontjához azonban nem ragaszkodott következetesen, mivel ugyanezen munkájában később úgy fogalmazott, hogy „[a] lopás tágabb értelemben vagyoni elleni büntett” (Heil, 1900, 157).

szabálysértéssé transzformálódása (Ambrus, 2014a, 30–32) után is fennmaradt, dogmatikai szempontból akkor is a polgári jogi értelemben átfogóbbnak tekinthető „vagyon” kategóriáját (Menyhárd, 2014, 15) indokolt használni mind a büntetőjogi, mind a szabálysértési szakirodalomban (Ambrus & Hollán, 2019), hogy az ide tartozó bűncselekmények és szabálysértések nem jelentéktelen része valóban csupán a tulajdonjogot – mint jogi tárgyat – támadja. Ennek leginkább eklatáns példája az ún. „tolvajtól is lehet lopni” elve, amely cselekmény ugyanakkor tulajdonjogot nem támadhat, hiszen bűncselekmény útján csak birtokot lehet szerezni, tulajdonjogot nem, így a tolvajtól történő dologelvétele legfeljebb vagyoni jogosultságot sérthet (hiszen a tolvaj például pénzzé tehetette volna a lopott ingóságot), tulajdonjogot nem.

2. Az online kereskedelem büntetőjogilag releváns csoportosítási lehetőségei

Ahogy az már a bevezetésben röviden említésre került, az online kereskedelem (avagy elektronikus, röviden: e-kereskedelem) több változata is megjelenik a mindennapokban. A magam részéről a büntetőjogi szempontok alapján releváns csoportosítás alapját abban látom, hogy „*tiszta*” online vásárlásról van-e szó. Erről abban az esetben beszélhetünk, ha az adott személy:

- NETBANK-on keresztül, átutalással eszközöl fizetést,
- készpénz-helyettesítő fizetési eszköz adatainak internetes oldalon történő megadásával (így például, bankkártya esetében: név, bankkártyaszám, lejárat dátuma, CVC szám) fizet,
- az előzőleg rögzített adatok megadásával, valamely szolgáltató internetes felületén vagy okostelefon-applikáció felhasználásával, esetileg fizet,
- ugyancsak a korábban rögzített adatokkal, de nem esetileg, hanem a banknak adott állandó megbízással, például havi rendszerességgel, automatikusan fizet,
- a fenti adatokkal, a NETBANK-on keresztül, a „megismétlem” gombra történő kattintással, ugyanolyan fizetést ismételten eszközöl (pl. így fizeti ki valaki minden hónapban a közös költséget stb.).

Ezzel szemben ún. „*hibrid*” online vásárlás történik abban az esetben, ha a vásárlásra offline térben, tehát az áruház, hipermarket stb. területén, ugyanakkor:

- készpénz-helyettesítő fizetési eszköz (így zömében bankkártya, de ugyanígy SZÉP-kártya, hitelkártya stb.) „hagyományos”, tehát PIN-kód megadásával,
- ugyancsak készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel, de érintéssel, azaz a PayPass rendszer használatával,
- Card-not-present megoldással – a bankkártya adatait modellező formában, de például az okostelefon PayPass-os használatával – kerül sor.

Az alábbiakban a tiszta és hibrid online kereskedelmi tevékenység kategóriái mentén mutatom be az online kereskedelem kapcsán felmerülő büntetőjogi dilemmákat, valamint törekszem azok büntetőjog-dogmatikai szempontból helyes megválaszolására. Előtte ugyanakkor áttekintem a hatályos magyar büntetőjog azon rendelkezéseit, amelyek az e-kereskedelem viszonylatában felmerülő jogsértések kapcsán jelentőséggel bírhatnak.

3. Online kereskedelem és a büntetőjog

Mielőtt az egyes életbeli elkövetési alakzatokra rátérnénk, szükséges rögzíteni közelebbről is, hogy milyen típusú bűncselekmények megvalósulása merülhet fel az online kereskedelem te-

kintetében. Ezek, ahogy már történt rá utalás, általában a Btk. XXXVI. Fejezetében rögzített vagyoni elleni bűncselekmények, kivétel ezen kitétel alól ugyanakkor elképzelhető.

Noha napjainkban is a leggyakoribb deliktumnak minősül a *lopás* (Btk. 370. §) tényállása, különösen a tisztán online térben, ahogy látni fogjuk, sokkal kevésbé bír gyakorlati jelentőséggel, mint a korábbiakban. Ennek indoka, hogy a lopás alapvetően egy ősi, „offline” jellegű tényállás, lényege abban áll, hogy az elkövető jogtalan eltulajdonítás érdekében elveszi mástól a számára idegen dolgot. Nem kizárható ugyanakkor felmerülése a bolti online fizetések kapcsán, ahogy arra a későbbiekben még visszatérünk.

Szintén régtől fogva ismert tényállás a *csalás* (Btk. 373. §), amely mint szintén klasszikusnak mondható bűncselekmény, alapvetően szintén „offline” esetekre volt kitalálva, ugyanakkor – sajnálatos módon – az „online” térben is jól funkcionál. Ugyanis például olyan esetekben, amikor az elkövető ugyanazt a személygépkocsit több személynek is eladása ígéri, az előleget mindenkitől felveszi, majd elérhetetlenné válik és a pénzzel eltűnik, valójában az eredeti csalás tényállását kell a terhére megállapítani, annak dacára is, hogy az elkövetésre az interneten keresztül került sor.⁸

A Btk. 374. §-ában szabályozott *gazdasági csalás* ugyan szintén elkövethető lenne online formában, részéről ugyanakkor egyetértek Tóth Mihály azon megállapításával, amely szerint, különös figyelemmel a Btk.-ban megfigyelhető, csalásszerű tényállások elburjánzására, ezen tényállás megalkotása lényegében felesleges jogalkotói lépés volt, és ahogy az a vonatkozó kriminálstatisztikai adatokból is kiderül, a deliktum lényegében a gyakorlatban nem fordul elő (Tóth, 2015, 15–18).

Lényegesen nagyobb gyakorlati jelentőséggel bíró új jogalkotási termék a Btk. 375. §-a szerinti *információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás* (Kondorosi, 2014), amely, mint látni fogjuk, az egyik legnagyobb jelentőséggel bíró deliktum lett az „online” térben, amelyet jól mutat az a körülmény is, hogy elkövetési számai jelentősen emelkedtek az utóbbi években. Az ENyÜBS⁹ adatai szerint 2019-ben még csak 2624 ilyen deliktum vált ismertté, addig 2020-ban – az első „Covid-évben” már 3400. Ez a tényállás, ahogy arra a Btk. miniszteri Indokolása is utal, nem tekinthető a csalás speciális esetének. Célzatuk és eredményük ugyan azonos, a „rendes” csalással szemben itt ugyanakkor nem kerül sor természetes személy tévedésbe ejtésére vagy tartására, hanem például valamilyen hacker-tevékenység révén emelnek le pénzt a sértett számlájáról. Külön hangsúlyozandó a Btk. 375. § (5) bekezdés szerinti, második alapelete e bűncselekménynek, amely készpénz-helyettesítő fizetési eszköz jogtalan felhasználásával valósulhat meg, s mint ilyen, az online kereskedelem körében kardinális jelentőséggel bír. A Kúria egyik legújabb döntésében is kifejtette, hogy: „[n]em sikkasztás vétsége, hanem az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás büntette valósul meg, ha az elkövető jogtalan haszonszerzési célzattal a sértett által rábízott »céges« bankkártya felhasználásával a bankkártyaolvasó terminálba a vásárlás, illetve a bankjegykiadó automatába a pénzfelvételi kísérlet során adatot visz be, és ezen informatikai eszközök – adatfeldolgozás eredményeként – a beütött összegnek megfelelő pénzügyi tranzakciót teljesítik, illetve az elkövető az erre irányuló folyamatot elindította”.¹⁰ E tényállásra, egyre nagyobb gyakorlati jelentőségére figyelemmel, még szintén visszatérek.

Az internetes bűnelkövetéshez kapcsolódó szerzői jogi problémák külön tanulmányt igényelnének. Ezért csak felvillantásszerűen jelzem, hogy a Btk. 385. §-a büntetni rendeli – jól-

⁸ BH 2011. 332.

⁹ Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika.

¹⁰ BH 2024. 177.

lehet csak bizonyos vagyoni hátrány okozása felett – a *szertői vagy szertői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének* bñncselekményét. E tényállás az online kereskedelemben áttételesen ugyan, de szintén jelentőséghez juthat, hiszen például nem jogtisztza szoftver stb. vásárlása kapcsán felmerülhet a büntetőjogi felelősség megállapítása.

A régi büntetőjogban klasszikusnak mondható „számítógépes” bñncselekményi tényállásokat az európai uniós jogalkotás nyomán ma már külön fejezetben szabályozza a Btk. Így – noha e bñncselekményt „offline” környezetben ugyancsak el lehet követni” – felmerülhet kereskedelmi vonatkozásban is (pl. „know-how megszerzése körében”) a Btk. 422. § (1) bekezdés d) és e) pontja szerinti *tiltott adatszerzés* deliktuma, amelyet az követ el, aki személyes adat, magántitok, gazdasági titok vagy üzleti titok jogosulatlan megismerése céljából elektronikus hírközlő hálózat vagy eszköz útján, illetve információs rendszeren folytatott kommunikáció tartalmát titokban kifürkészi, és az észlelteket technikai eszközzel rögzíti, avagy információs rendszerben kezelt adatokat titokban kifürkészi, és az észlelteket technikai eszközzel rögzíti.

Kapcsolódó – végeredményben ún. „szatellit” – tényállásokat pñnalizál a Btk. 423. §-a szerinti az *információs rendszer és adat megsértése*, valamint a Btk. 424. §-ában írt *információs rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszásának* tényállása. Ezen bñncselekmények az elektronikus kereskedelem körében ugyanakkor csak akkor kerülhetnek megállapításra, ha – tipikusan bizonyítási hiátus okán – az ügyészség nem tudja kétséget kizáróan bizonyítani a vagyon elleni támadást is magában foglaló magatartást, így „be kell érnie” azzal, hogy az információs rendszerbe való belépést, vagy annak elősegítését szolgáló magatartást állapítsa meg a bíróság az elkövető terhére.

A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bñncselekmények (Btk. XXXVIII. Fejezet) körében szabályoz a Btk. számos, készpénz-helyettesítı fizetési eszközzel [a nemrég módosított, Btk. 459. § (1) bekezdés 19. és 20. pont] kapcsolatos tényállást, és ide kell sorolni még didaktikai szempontból – noha a klasszikus lopásra fentebb már történt utalás – a Btk. 370. § (2) bekezdés b) pont be) alpontja szerinti, egy vagy több közokirat, magánokirat, avagy készpénz-helyettesítı fizetési eszköz *egyidejű elvételével* elkövetett lopást mint a lopás minősített esetét is, mivel a legtöbb halmazati probléma a gyakorlatban e körben merülhet fel.

Végül – a teljesség kedvéért – utalok rá, hogy természetesen az online kereskedelem kapcsán is felmerülhetnek atipikus, súlyosabb tényállások. Így ha valakit erőszakkal vagy fenyegetéssel kényszerítenek egy olyan tranzakcióra, amely szándékával ellentétes, a *zsarolás* (Btk. 367. §) mint vagyon elleni erőszakos bñncselekmény megállapítása jöhet szóba. *Rablás* (Btk. 365. §) a hibrid elektronikus kereskedelem kapcsán merülhet fel, amennyiben az elkövető – nem akarván kifizetni az általa megszerezni kívánt árut – akaratot megtörő erőszakot vagy kvalifikált (élet, testi épség elleni irányuló, közvetlen) fenyegetést alkalmaz a dolog megtartása érdekében, például olyan esetben, ha a bankkártyáján nincs elég pénz a megvenni kívánt dolgok kifizetése érdekében. Fontos kiemelni ugyanakkor, hogy a rablás elkövetési tárgya csak idegen dolog lehet, a bankkártya mint készpénz-helyettesítı fizetési eszköz erőszakkal történő elvétele tehát nem rablás, hanem zsarolás és készpénz-helyettesítı fizetési eszközzel visszaélés (Btk. 393. §) bñnhalmazata miatti felelősséget alapozhat meg (természetesen akkor, ha a bankkártya elvételére nem valamely dolog, például tipikusan pénztárca elvételével egyidejűleg kerül sor).

4. A tisztán online kereskedelem büntetőjogi kérdései

4.1. NETBANK-on keresztül, átutalással eszközölt fizetés

Az ún. NETBANK használata mára csaknem olyannyira bevett szokás, mint akár 10-20 évvel ezelőtt is a postán történő csekkbefizetés. Ebben a körben a fenti bűncselekmények jöhetnek tekintetbe:

- csalás megállapítása, amennyiben az elkövető csalárd módon megszerezte a sértett NETBANK adatait (sajnálatos módon ilyenek tekinthető a napjainkban meglehetősen elterjedt ún. „unokázós csalás”, amikor is az elkövető a jellemzően idősebb sértett unokája barátjának kiadva magát, az unoka bajba kerülésére hivatkozva csal ki adatokat a sértettől), és azokat manuálisan felhasználva hajtott végre kifizetést, átutalást stb. a saját vagy más bankszámlájára;
- információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás, amennyiben a sértett nem adta meg ugyan a NETBANK adatait az elkövetőnek, ő ugyanakkor, valamilyen információs rendszer elleni manipulációs módszerrel, pl. hacker tevékenységgel megszerezte azokat és így hajtotta végre az előzőekben írt, károkozó magatartást;
- zsarolás, amennyiben az adatok megszerzésére, avagy magára a tranzakcióra erőszakkal vagy fenyegetéssel veszik rá a sértettel (pl. „ha nem utalsz át a számlámra 1 millió forintot, elmondom a házastársadnak, hogy viszonyod van” stb.).

4.2. Kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz adatainak internetes oldalon történő megadásával (így például, bankkártya esetében: név, bankkártyaszám, lejárat dátuma, CVC szám) fizet

A kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz megszerzését – amelyre önmagában, tehát egyidejű dologelvétel nélkül kerül sor – a Btk. 393. §-a kézpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés bűncselekményeként bünteti. Nem egyértelmű ugyanakkor annak a kérdésnek a megítélése, hogy e deliktum akkor is megállapítható-e, ha az elkövető például magát a bankkártyát – mint manifestálódott eszközt – is megszerzi, avagy csupán a bankkártya valamennyi, az illegális vásárláshoz szükséges adatának begyűjtése révén valósítja meg. Megítélésem szerint a helyes megoldás az utóbbi. A *bankkártya* (avagy hitelkártya stb.) ugyanis – mint azt tankönyvünkben is kifejtjük (Gellér & Ambrus, 2019, 204–205) – önmagában nem tekinthető jogi értelemben *dolognak*. Álláspontunk szerint azért szükséges az elkövetési tárgy definíciójába a „ *vagy más speciális tárgy*” kitéltet is beépíteni, mert a Btk. rendszerében léteznek olyan élettelen – tehát személynek természetesen nem tekinthető – tárgyak, amelyek elkülönült legáldefiníciójuk miatt nem vonhatóak a dolog fogalma alá. Ezeket tehát a fogalom meghatározásban indokolt külön megjeleníteni. Így a közokirat-hamisítás (Btk. 342. §) elkövetési tárgya a *közokirat*,¹¹ amely azonban [hacsak nem esik a Btk. 383. § a) pontjában kiterjesztett dolog-fogalom alá] *nem dolog*. Ugyanígy nem tekinthető *dolognak* az *egyedi azonosító jel*, amelyre a Btk. 347. § (3) bekezdése saját törvényi fogalmat ad. Hasonló a helyzet a már említett kézpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés (Btk. 393. §) esetén. A *kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz* fogalmát a Btk. 459. § (1) bekezdés 19. pontja adja meg, az tehát nem esik a dolog fogalma alá. Az itt kifejtett álláspont helyességét igazolja a bírói gyakorlat azon korábbi okfejtése is, amely szerint:

¹¹ Lásd a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. tv. (Pp.) 195. § (1) bekezdését, illetve 2018. január 1. napjától a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. tv. (új Pp.) 323. §-át.

„Nem minősül dolognak, ezért nem lehet a vagyon elleni bűncselekmény elkövetési tárgya a rendelkezési jog fenntartásával elhelyezett, úgynevezett fenntartásos takarékbetétkönyv vagy a személyhez kötött értékpapír, mert az önmagában nem biztosítja a benne tanúsított érték feletti rendelkezési jogot. Kétségtelen, hogy a bankkártya okiratnak nem tekinthető, ugyanakkor a gyakorlati életben a fenntartásos takarékbetétkönyvhöz hasonló elbírálás alá esik, mivel a bankkártya birtoklása önmagában nem teszi lehetővé a pénzhez való hozzájutást, illetve az áru vagy szolgáltatás megvásárlását”. A fentiek alapján az akkori Legfelsőbb Bíróság ugyanezen döntésének rendelkező részében kimondta, hogy „A bankkártya – amely önmagában, a rendelkezési jogot megtestesítő kódszám ismerete nélkül a pénzkifizető automatából való pénzfelvételre vagy vásárlásra nem használható fel – nem tekinthető értékkel bíró dolognak, ezért nem lehet a lopás elkövetési tárgya”.¹² Véleményem szerint, amióta a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz kifejezett törvényi definiálást nyert (a bankkártya is ide sorolható), a *lex specialis derogat legi generali* elve is amellet szól, hogy a bankkártyát ne tekintsük dolognak, éspedig függetlenül attól, hogy az elkövető ismeri-e a PIN-kódot vagy nem.¹³ Ami ugyanis birtokba vehető testi tárgy ugyan, de a Btk. saját definíciót alkot rá, az ettől a ponttól nem vonható be a dolog fogalmába.

Ebből fakadóan lényegében indifferens, hogy az elkövető magát a bankkártyát szerzi meg, avagy annak csupán felhasználásra alkalmas adatait, hiszen a bűncselekménye lényege nem a kártya megszerzésében, hanem a mögötte álló adatok, pénzüsszegekhez való potenciális hozzájutásból fakadó társadalomra veszélyességben áll.

Ugyanakkor, ha a jogtalan hasznoszerzési célzatú károkozásra is sor kerül, a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés helyett – miután az látszólagos halmazatban háttérbe lép – a Btk. 375. § (5) bekezdése szerinti információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás büntetetté lehet és kell megállapítani.

4.3. Az előzőleg rögzített adatok megadásával, valamely szolgáltató internetes felületén vagy okostelefon-applikáció felhasználásával, esetileg fizet

Ez a cselekmény hasonlít az előző pontban írtakhoz, azzal a kiegészítéssel, hogy itt az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás mellett a klasszikus csalás megállapítása is felvethető, hiszen, ha az elkövető a sértett megtévesztésével jutott hozzá a kártya- vagy más internetes adatokhoz, a tévedésbe ejtés is megvalósult. Lényeges halmazati szempont ugyanakkor, hogy míg a csalásnak szabálysértési és vétségi alakzatát is ismeri a jogalkotás, addig a Btk. 375. §-a szerinti információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás kizárólag bűncselekmény, azon belül is csakis büntett (Btk. 5. §) lehet. Ebből fakadóan, az azonos jogtárgysérelemre is figyelemmel, a halmazat ilyenkor felfogásom szerint látszólagos, és kizárólag a súlyosabb deliktum, tehát az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás megállapításának lehet helye.

4.4. Ugyancsak a korábban rögzített adatokkal, de nem esetileg, hanem a banknak adott állandó megbízással, például havi rendszerességgel, automatikusan fizet

Ilyen esetekben a Btk. 6. § (2) bekezdése szerinti ún. *folytatólagos bűncselekmény* megállapításának lehet álláspontom szerint helye. A folytatólagos bűncselekmény mint a törvényi egység

¹² BH 1999. 57., a rablás kapcsán ugyanígy BH 2002. 474.

¹³ Az idézett BH-k felett persze részben már eljárt az idő. Az ún. Paypass-os, vagy az internetes fizetéshez ugyanis egyébként sincs szükség a PIN-kódra, ezért egy lopott bankkártyával való visszaélési lehetőségek tárházának ma már csak a számlaegyenleg, illetve a sértett ébersége és így a kártya letiltásának időpontja szabhat határt.

egyik válfaja, hazánkban az 1978-as Btk. terméke. Ezt megelőzően e bűncselekmény-egységi kategória törvényi deklarálásra nem került, azonban a bíróságok joggyakorlatában a 19. század óta folyamatosan jelen volt. A jogintézmény lényege tehát, hogy az elkövető ugyanolyan bűncselekményt több ízben, időbeli megszakításokkal, de elvileg egységes elhatározással kövessen el. Ilyenkor tetteit nem külön-külön, hanem összhatásukban róják az elkövető terhére. Életre hívó oka kezdetben a felelősségenyhítés eszméje volt. Noha ez máig nem veszített aktualitásából, röviden jelzem, hogy napjainkban e jogintézmény sokszor *bizonyításkönnyítő* szempontokat is szolgál. Leveszi ugyanis a bíróság válláról a bizonyítási kötelezettséget olyan tekintetben, hogy folytatólagosság megállapítása esetén – szemben az anyagi bűnhalmazattal – nem szükséges pontosan megállapítani a részselekmények számát. Mindezen érvekre figyelemmel a büntető-eljárás időszerűsége szempontjából hasznos és fontos jogintézménynek tekinthető a folytatólagos bűncselekmény megállapíthatósága. E körben ugyanakkor megjegyzendő, hogy legújabban a jogalkotó a Btk. 6. § (3) bekezdésének kodifikálásakor úgy határozott, hogy a folytatólagos deliktum-egységet – akár csak más bűncselekményi egységi kategóriákat – a vádemeléssel lezárja, ezért ha az ügyészség a vádemelés után lel fel bizonyítékot az elkövető által megvalósított további részselekményekre is, azok már külön eljárás és külön vádemelés tárgyát kell hogy képezzék (Ambrus, 2023).

4.5. A fenti adatokkal, a NETBANK-on keresztül, a „megismétlem” gombra történő kattintással, ugyanolyan fizetést ismételtén eszközöl (pl. így fizeti ki valaki minden hónapban a közös költséget stb.)

Az ilyen megoldás ugyancsak *folytatólagos bűncselekménynek*, tehát törvényi egységnek minősülhet megítélésem szerint. Kétségtelen, hogy létező vita volt a korábbi jogirodalomban, hogy folytatólagosan csak szándékos bűncselekményeket lehet-e elkövetni, lévén a Btk. 6. § (2) bekezdése kifejezett kritériumként nem szabályozza a szándékosságot, szemben például a kísérlet vagy a társtettség fogalmával. Saját álláspontom szerint akár – noha nagyon kivételesen, de – gondatlan bűncselekmények is elkövethetők folytatólagosan (Ambrus, 2014b, 124). Ebből fakadóan, azon körülmény, hogy valaki a „megismétlem” gombra nyom a NETBANK-ján keresztül, megítélésem alapján nem feltétlenül zárja ki büntetőjogi felelősségét még akkor sem, ha erre gondatlanságból kerül sor. Kétségtelen persze, hogy ez egy nagyon kivételes helyzet, ugyanakkor, ha valaki meglepetésszerű, más személy által eszközölt magatartás okán jár el így, büntetőjogi felelősséggel tartozhat. Más kérdés, hogy ilyenkor – a Btk. 13. § (2) bekezdése alapján – az eme tévedést kiváltó másik személy az adott bűncselekmény közvetett tetteseként felel.

5. A hibrid online kereskedelem büntetőjogi kérdései

5.1. Késspénz-helyettesítő fizetési eszköz (így zömében bankkártya, de ugyanígy SZÉP-kártya, hitelkártya stb.) „hagyományos”, tehát PIN-kód megadásával

Amint arra fentebb már történt utalás, az elmúlt évtized jogalkotási fejleményeiből fakad, hogy az online térben megvalósuló kriminális kereskedelmi cselekmények minősítésénél *mind a lopás, mind a csalás megállapítását megelőzheti, ha az elkövető a korábban elloptott* [Btk. 370. § (2) bekezdés b) pont be) alpont] *vagy késspénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés* (Btk. 393. §) *révén, jogosulatlanul megszerzett bankkártyával fizet a vásárlásnál*. Az áruházi visszaélések ezen típusának jelentősége a COVID-19 világjárvány időszakában (Ambrus, 2020,

122) ugyancsak megnőtt, hiszen egyrészt a kibontakozó gazdasági válság a bűnözés volumene növekedésének is kedvezhet (Gál, 2020), másrészt az érintésmentes fizetés előtérbe állítása érdekében 5.000-ról 15.000,- forintra felemelt, a PIN-kód ismeretét nem igénylő ún. PayPass-os fizetés szélesebb körben teszi lehetővé a bankkártyával (hitelkártyával, stb.) kapcsolatos csatlást, mint ahogy arra a korábbiakban lehetőség volt. Ugyanez lehet a helyzet az ún. card-not-present jellegű elkövetés esetén, ahol nem a bankkártyával, hanem tipikusan az okostelefon banki applikációja segítségével történhet meg a fizetés, például lopott telefontal.

Az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás elsőbbsége mellett érvként szolgálhat, hogy az ugyan a Btk. miniszteri Indokolása szerint nem tekinthető a csaláshoz képest speciális bűncselekménynek, jogi tárgy azonban mind a csalásét, mind a lopásét lefedi, mivel az információs rendszerek zavartalan működéséhez fűződő társadalmi érdek mellett a vagyoni/tulajdoni jogosultságot is védelemben részesíti. Nem véletlen, hogy a jogi tárgy kettős jellegére figyelemmel e bűncselekménynek sem szabálysértési, sem vétségi alakzata nincsen, hanem alsó értékhatártól függetlenül büntettként minősülhet. E bűncselekmény mellett a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés – a kétszeres értékelés tilalma miatt – halmazatban nem állapítható meg.¹⁴ Amennyiben viszont dologelvéttel együttesen valósult meg a bankkártya jogosulatlan megszerzése, a lopás és az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás anyagi halmazat valóságos, de a *ne bis in idem* elvére itt is figyelemmel kell lenni: ha a lopás kizárólag a bankkártya egyidejű elvétele miatt minősült súlyosabban, e minősített eset megállapításának nincs helye. Ha viszont például okirat (személyi igazolvány, lakcímkártya, stb.) is volt az ellopott tárcában, nincs akadálya a minősített lopás és az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás halmazati értékelésének.

Nem információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás, hanem a körülményektől függően jogtalan elsajátítás vagy tévedésben tartással elkövetett csalás valósul meg ugyanakkor, ha az elkövető a saját, jogszerűen tartott bankkártyájával fizet, a pénztáros azonban kisebb összeget üt be a valójában fizetendőnél. Ilyenkor ugyanis nincs szó jogosulatlanul megszerzett készpénz-helyettesítő fizetési eszközről, továbbá az ilyen eszközök nem rendeltetésszerű felhasználásából fakadó plusz jogtárgysérelem sem jelentkezik, tehát kizárólag a sértett vagyoni károsodása állapítható meg.

A PIN-kód megszerzése ugyanakkor megítélésem szerint fokozza a cselekmény társadalomra veszélyességét, így a büntetéskiszabás során súlyosító körülményként indokolt értékelni ezen körülményt.

5.2. Ugyancsak készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel, de érintéssel, azaz a PayPass rendszer használatával elkövetett bűncselekmény

Ezen pont körében mindössze azzal szükséges visszaautalni az előző esetkörösre, hogy itt értelem-szerűen nem kerülhet sor az említett, 15.000,-Ft-os értékhatárnál magasabb fizetés eszközlésére, így a társadalomra veszélyesség csekélyebb foka feltehetően inkább a középértéktől lefelé történő elmozdulás irányába indíthatja a bíróságot. Az ugyanakkor ehelyütt is hangsúlyozandó, hogy az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás, értékhatártól függetlenül, nem lehet csupán szabálysértés, illetve vétség sem, vagyis mindenkor büntett, annak minden büntető anyagi, eljárásjogi és büntetés-végrehajtási jogi konzekvenciáival.

¹⁴ BH 2015. 244.

Nem közömbös ugyanakkor, hogy a köznyelvben „bolti lopásnak” tekintett cselekmények az idegen dolog jogtalan eltulajdonítási célzatú elvétele miatt elsősorban jogilag is valóban lopásként minősülnek, és pedig a Btk. 370. §-a szerinti lopás bűncselekményeként, vagy a Szabs. tv. 177. § a) pont I. fordulata szerinti lopás(sal elkövetett tulajdon elleni szabálysértés)ként. A lopás diszpozícióját ismeretesen a Btk. 370. § (1) bekezdése határozza meg, amelyet a Szabs. tv. 29. § (1) bekezdés k) pontja alapján a szabálysértési jogban is alkalmazni kell.

A lopás a Btk. 462. § (2) bekezdés b) pontja szerinti ötvenezer forintot (a szabálysértési értékhatárt) meghaladó (tehát kisebb) értékre történő elkövetés alapján felmerülő, a Btk. 370. § (2) bekezdés a) pontjába ütköző bűncselekményi minősítése a gyakorlatban ritkábban fordul elő (bár az utóbbi évek áremeléseit tekintetében kizártnak sem mondható). Az ilyen értékű árut ugyanakkor többnyire olyan lopásgátló zárszerkezettel vagy más berendezéssel (pl. lágy etikett) védik, amelynek eltávolítása a Btk. 370. § (2) bekezdés b) pont bc) alpontja alapján dolog elleni erőszakkal elkövettként minősülhet, ekként pedig az ilyen értékű tárgy eltulajdonítása már csak ezen okból is bűncselekményt valósít meg. Az értékhatárnak ezért a védelmi eszközzel ellátott termékek esetén a bűncselekmény mikénti minősülése szempontjából lehet jelentősége.

A gyakorlatban tipikusabb tehát, hogy a lopás pár ezer vagy egy-két tízezer forintos elkövetési értékére figyelemmel szabálysértést valósít meg; rendszeres haszonszerzésre törekedve, általában három-négy ízben történő elkövetése pedig, a Btk. 370. § (2) bekezdés b) pont bb) alpontja alapján, az üzletszerűség [Btk. 459. § (1) bekezdés 28. pontja] folytán bűncselekményt, amely – ha egyben azonos sértett sérelmére (de pl. nem franchise-rendszerben működő hipermarket esetén akár annak különböző helyeken található egységeiben) – követik el, a Btk. 6. § (2) bekezdése alapján folytatólagos bűncselekményként minősülhet.

Ugyancsak nem kizárható kiskereskedelmi körülmények között a csalás bűncselekményének (Btk. 373. §) vagy szabálysértésének [Szabs. tv. 177. § b) pont I. fordulat] a megvalósulása. A vonatkozó bírói gyakorlat szerint „[a] lopás és a csalás tényállási elemei között a döntő elhatárolásnak [...] az az alapja, hogy amíg a csalási cselekménynél a sértett önmaga rendelkezik a tévedésbe ejtés vagy tévedésben tartás hatására a vagyontárgy átadásáról, addig a lopásnál az elkövető a sértett tudta nélkül jut az eltulajdonítani kívánt ingószárműhöz”.¹⁵ Így nem vitásan csalás valósulhat meg, ha az elkövető igénybe veszi például a hipermarket áruhitel-szolgáltatását, és akár 0%-os THM mellett úgy köti meg az áruházban a szerződést és veszi át a terméket (mobiltelefon vagy más elektronikai eszközt stb.), hogy a részletek fizetésére szándéka és objektív lehetősége sincs.

Előfordulhat még *jogtalan elsajátítás* [Btk. 378. §; Szabs. tv. 177. § (1) bekezdés a) pont III. fordulat], például, ha a vásárló a tévedésből az áruszalagra fel nem helyezett, hanem a kosarában felejtett, így kifizetetlenül maradt dolgot utóbb eltulajdonítja, vagy ha a később észlelt, tévesen kapott plusz visszajáró pénzt megtartja. Ellenben tévedésben tartással elkövetett csalás lehet megállapítható, ha már a fizetésnél észleli a téves számolást és erről nem szól haladéktalanul.

5.3. Card-not-present megoldással – a bankkártya adatait modellező formában, de például az okostelefon PayPass-os használatával – kerül sor

Napjainkban egyre gyakoribb, hogy nem maga a bankkártya az az eszköz, amellyel a fizetés történik, hanem lényegében modellezik a bankkártya és a hozzá tartozó bankszámlaszám adatait, és az adott személy az okostelefonjának az egyszerű Pay-Passhoz „csippantásával” tud eleget

¹⁵ BH 1994. 648.

tenni a bolti adásvétel kapcsán fizetési kötelezettségének. Ebben a körben mindössze egyetlen, ugyanakkor jelentős halmazati problémára kívánom felhívni a figyelmet. Ha a sértett mobiltelefonja ilyen módon van beállítva, technikailag és ebből fakadóan, lényegében fogalmilag kizárt, hogy az elkövető akként fizessen a számlájáról, hogy „csupán” a bankkártyáját tulajdonítja el, az okostelefonját nem. Ugyanakkor, ha utóbbit is megteszi, ez szükségszerűen összefügg a hozzá kapcsolódó bankszámlaszám-használat jogosultságával. Így ilyen esetekben álláspontom szerint nem valóságos, hanem csupán látszólagos halmazat megállapításának van helye a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés, illetőleg a körülményektől függően a lopás és az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás között. Amennyiben ilyen jogeset felmerül, úgy egyértelműen a több jogi tárgy védelmét is biztosító, legutóbb említett, információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás (Btk. 375. §) megállapításának lehet helye.

Összegzés

Az online kereskedelem napjainkra olyannyira elterjedt, hogy a prognózis ebben a körben mindenképpen csak az lehet, hogy néhány éven belül, ha nem is veszi át teljességgel a „normál” vásárlási szokásokat, legalábbis annak „hibrid” – például bankkártyával vagy azt helyettesítő eszközökkel történő – megvalósulási formája csaknem helyébe lép a régebbi időszakból ismeretes vásárlási szokásoknak. Erre is figyelemmel kardinális kérdés, hogy ebben a körben a büntető jogalkotás és jogalkalmazás megfelelően tudjon reagálni a rohamosan változó társadalmi szokásokra. Megítélésem szerint a hazai törvényhozó és a bíróságok, ügyészségek ebben a körben „jól vizsgáztak”, tehát sikeresen és gyorsan tudtak igazodni a digitalizáció által kiváltott ezen változásokhoz. Az ugyanakkor szinte biztosnak tűnik, hogy a közeljövőben újabb és újabb, akár a korábbiaknál nagyobb léptékű változásokra és megfelelő reflexióra lesz szükség. Mindezen elvárások előrebocsátásával remélem, hogy jelen írás – még ha csak nem is lehetett más, mint egy a 2020-as évek elejéről származó „pillanatsfelvétel” – legalább kis mértékben hozzá tudott járulni az újonnan felmerülő büntetőjogi problémák megoldásához. Ami pedig a lehetséges *de lege ferenda* javaslatokat illeti, azokról megítélésem szerint csak a következő évek történései fényében lehet megalapozottan állást foglalni.

Hivatkozások

- Ambrus I. (2014a). A szabálysértési jog néhány aktuális kérdése – büntetőjogi szemmel. *Közjogi Szemle*, 7(4), 30–37. Online: <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/4032537>
- Ambrus I. (2014b). *Egység és halmazat – régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben*. SZTE-ÁJK. Online: <https://real.mtak.hu/55470/1/Ambrus.Istvan.Egyseg.es.halmazat.pdf>
- Ambrus I. (2020). *A koronavírus-járvány és a büntetőjog* [MTA Law Working Papers, 2020/5]. MTA. Online: <https://jog.tk.hu/mtalwp/a-koronavirus-jarvany-es-a-buntetojog>
- Ambrus I. (2021). *Digitalizáció és büntetőjog*. Wolters Kluwer. <https://doi.org/10.51783/ajt.2022.1.07>
- Ambrus I. (2023). A bűncselekményi egység új törvényi szabályozása. *Magyar Jog*, 70(2), 108–113. Online: <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8533143>
- Ambrus I., & Hollán M. (2019). Vagyon elleni szabálysértések. In Hollán M., & Nagy J. (Szerk.), *A szabálysértési jog tankönyve* (pp. 105–131). Dialóg Campus – Wolters Kluwer. Online: <https://shorturl.at/f52F4>

- Angyal P. (1933). *A lopás*. Athenaeum.
- Bárcezi G., & Ország L. (1959–1962). *A magyar nyelv értelmező szótára*. Akadémiai Kiadó.
Online: <https://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/elolap.php>
- Csemegi K. (1876). A vagyoni elleni büntetések és vétségek. (A m. btkv. javaslatának 26.–37. fejezetei.). *Magyar Igazságügy*, 3(6. kötet 4), 203–229. Online: <https://shorturl.at/Enmzz>
- Finkey F. (1895). *Az egység és a többség tana a büntetőjogban. Egy büntetendő cselekmény és bűnhalmazat*. Steinfeld Jenő.
- Gál I. L. (2020). A koronavírus (COVID-19) és az általa okozott gazdasági világválság lehetséges hatásai a bűnözésre. *Magyar Jog*, 67(5), 257–265. Online: <https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/2101999>
- Gellér B., & Ambrus I. (2019). *A magyar büntetőjog általános tanai I.* (2. kiadás). ELTE Eötvös.
- Heil F. (1900). *A lopás fogalma és lényeges ismérvei*. Ügyvédek Lapja Kiadóhivatala. Online: https://misc.bibl.u-szeged.hu/22891/1/05786_001-291.pdf
- Illés K. (1876). A vagyoni elleni büntetésekről. [Tanulmány, tekintettel a magyar büntető törvénykönyv javaslatára.]. *Magyar Igazságügy*, 3(6. kötet 2), 99–112. Online: <https://shorturl.at/bJ5FO>
- Kondorosi A. (2014). Az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás. *Infokommunikáció és jog*, 9(58), 73–75. Online: <https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/5527910>
- Marton G. (1915). A vagyoni elleni deliktumok rendszere a büntetőjogkönyvben. *Jogtudományi Közlöny*, 50(40), 418–420. Online: https://real-j.mtak.hu/2183/1/Jogtudomanyi-Kozlony_1915.pdf
- Matlekovits S. (1873). *A kereskedelem története*. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társulat.
- Menyhárd A. (2014). *Dologi jog*. ELTE Eötvös.
- Mezei K., & Tóth D. (2017). A készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel kapcsolatos bűncselekmények. In Hollán M., & Barabás A. T. (Szerk.), *A negyedik magyar büntetőkódex régi és újabb vitakérdései* (pp. 297–308). MTA TK – OKRI. Online: <https://jog.tk.hu/a-negyedik-magyar-buntetokodex>
- Nagy F. (2008). *A magyar büntetőjog általános része*. HVG-ORAC.
- Nagy F. (2013). *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban*. Akadémiai.
- Pecze D. (2000). A távollévők között kötött szerződések kérdéséhez. *JURA*, 6(1–2), 107–114.
Online: https://jura.ajk.pte.hu/JURA_2000_1-2.pdf
- Stirling S. (1899). *A kereskedelem története főbb vonásokban*. Stampfel Károly. Online: https://real-eod.mtak.hu/8050/6/MTA_Konyvek_EncyclO52_17.pdf
- Tóth M. (2015). *A gazdasági bűnözés és bűncselekmények néhány aktuális kérdése [MTA Law Working Papers, 2015/4]*. MTA. Online: https://jog.tk.hun-ren.hu/uploads/files/mtalwp/2015_03_Toht.pdf
- Wittmann M. (1911). Szerződéskötés telefon útján. *Ügyvédek Lapja*, 28(51), 3. Online: https://adt.arcanum.com/hu/view/UgyvedekLapja_1911/?pg=580&layout=s